

RAHSHONA AHMEDOVANING “TONGOTAR” ROMANIDA AYOLLAR OBRAZIGA YANGICHA YONDASHUV

*Karimova Nozima Shavkat qizi Nizomiy nomidagi O'ZMPU Filologiya
fakulteti O'zbek tili va adabiyoti yo'nalishi 4-kurs talabasi*

Annotatsiya. Ushbu maqolada Raxshona Axmedovaning “Tongotar” romanida ayol qismati va iztiroblarining badiiy ifodasi jamiyatdagi ijtimoiy-axloqiy stereotiplar kontekstida tahlil qilingan. Asarda muallif zamonaviy ayolning ruhiy holati, ijtimoiy bosimlar va o'zlikni anglash jarayonini realistik ruhda tasvirlaydi. Tadqiqot davomida ayol obrazlari orqali jamiyatning axloqiy mezonlari, erkinlik va mehr-muhabbat o'rtasidagi ziddiyatlar yoritiladi. Maqolada, shuningdek, asardagi psixologik tasvir, ichki monolog, ramz va metaforalarning ayol iztiroblarini ochib berishdagi estetik funksiyasi tahlil qilinadi.

Kalit so'zlar: “Tongotar” romani, ayol qismati, jamiyat stereotiplari, psixologik realizm, ayol iztirobi, o'zlikni anglash, o'xshatish va metafora.

KIRISH: So‘nggi yillarda o‘zbek adabiyoti ham nasr ham nazmda pishiq va saviyali asarlar bilan boyimoqda. Bu, albatta, quvonarli hol. Muhimi, bu asarlar yangi g‘oyalar olib kirishga, turli tajribalar qilishga urinadigan, dunyo adabiy oqimlarini o‘rganib, o‘ziga xos uslub yaratishga urinayotgan va jamiyatga ko‘zgu bo‘ladigan ijod namunalari yozishga ishtiyoqmand yosh, shijoatli shoir va adiblar tomonidan yozilmoqda. Bugungi kunda o‘zbek adabiyotida bir qancha noyob ba takrorlanmas asarlar yaratilmoqda. Ularda mavzu va g‘oyasining turlichaligi, jamiyat muammolari, ba’zi bir kamchiliklar, ko‘ngil tubida usti berk qolgan tuyg‘u va hissiyotlarhaqida mardona yozilganligi kitobxonni o‘ziga jalb etmay qolmaydi. Yaqin orada chop etilgan, kitobxonlar hukmiga havola etilgan Raxshona Ahmedovaning “Tongotar” romani ham o‘zbek adabiyotiga “qismat sharobini ichib tugata olmagan ayollar” umr yo‘li haqidahikoya qilgancha kirib keldi. Bu esa ayollar taqdiri hozirgi o‘zbek adabiyotining umumiy mavzusiga aylanib borayotganing yana bir dalili bo‘ldi. Shunday qilib, keyingi yillarda boshlangan o‘zbek

yoʻzuvchilarining ayol huquqlari masalasidagi muxolifati yoʻzuvchilarning badiiy ongida tobora koʻproq ildiz otib borayotganini koʻrsatadi.

Taniqli adabiyotshunos Ulugʻbek Hamdam “Tong otar” (Yoki orzu qilishni unutgan el bitigi) deya yozganlari ayni haqiqat. [4] Asar qahramonlari orzu qilmay qoʻygan ular “Orzular insonni aldaydi. Inson orzularga ishonib umrining qanday oʻtganinj bilmay qoladi” deb oʻylashadi.

“Tongotar” yaqin yillarimiz haqida eng dardli hikoyalardan soʻzlaydi. Roman eng ogʻriqli nuqtamiz –ijtimoiy vaziyat va ayollarning oʻrni, ularga munosabat haqida kuyinib, balki yigʻlab yozilgan: “Ayol qismati onadan qizga meros oʻtadigan toshga oʻxshaydi. Boʻyinga osilgan yechib boʻlmaydigan tosh”.Asar nomlanishining oʻziyoq, kitobxonda qiziqish uygʻotadi. Oʻquvchi har sahifa soʻngida, har qismat hikoyasi yakunida tong otishini kutib boradi. Lekin u tong otmaydi. Asar qahramonlarini qismat yorugʻ tonglarga yetmasidanoq erkdan, yashashdan, orzudan ayirdi.

Romanda ona qismatini yashab oʻtgan, hatto u bosib oʻtgandan-da oʻgʻirroq hayot yoʻlida xarob boʻlganicha tentiragan qiz obrazini koʻrishimiz mumkin. Uch avlod qismatining monandligi romandagi ayollarda ayni xatolarning takrorlanishi va oxiri qorongʻu qismatga yetaklanishida namoyon boʻladi. Zero Fotima, qizi Farogʻat, Malohat yanga, Munira, Farida kabi obrazlar ilmsizlik bois shum taqdir azoblariga duchor boʻladi. Muallif asar orqali jamiyatda ayollarni hurmat qilishni targʻib qilgani kezi ayol kishiga bergan taʼriflari romanning juda ziddiyatli mazmunini ochiq-oydin yoritadi. Voqealar rivoji davomida Raxshona Ahmedova oʻz qahramonlarining qora taqdirini kuchli bir jasorat va shafqatsizlik bilan hikoya qilganki, mutolaa jarayonida qahramondan taqdirini achinish va iztirob bilan oʻqib boradi kishi. Balki yoʻzuvchi koreys adabiyotidan yaxshigina xabardorligi, undan qilgan tarjimalari asosidagi adabiy taʼsir ikki xalq adabiyoti bir qalamda tutashgandir. Bunda yoʻzuvchining oʻziga xos uslubi borligi seziladi

Ammo baʼzi oʻrinlarda yoʻzuvchi oʻz qahramonlari bilan murosqa qilolmay qoladi. Shunday obrazlardan biri Fotima:“Hayot toshlari oyogʻingga botadigan togʻ yoʻli kabi gʻadir-budir, bu yoʻl azobini Fotimadek yaxshi biladigan boʻlmasa

kerak...Bu yo'llarda necha bor oyoqyalang yurishga to'g'ri kelgan"[1; 33] Fotima shunday bo'lsada, o'z hayotidan anglamadi va shu botqoqlik sari qizini ham yetakladi. Chunki "Xudo bu ayolga shunday bir kuch berganki, yelkasida dunyo yukini ortmoqlab olsa olgulik". Eri yo'qchilik sabab musofir yurtga ishlash uchun ketganda esa u anchagina yukni zimmasiga olgandi. Axir "Ayoli yo'q uy ichidan, erkagi yo'q uy tashidan nuraydi". Fotima har ikisini ham yelkasida ko'tarib turarkan, tunlari bezovtalanar va "tezroq tong ota qolsaydi" deya joni halak edi. Lekin ayolning tongi yorishmadi kundan kunga qora qismat bosib kelardi. Bu ayol hayoti davomida ayoldek yashamadi, ayol ertapishar o'rikdek ilvirab qoldi, ayol xonumoni kuygan odam obrazida yashashga majbur bo'ldi, ayol qushdek besaranjom yashadi, ayolning kunlari oyog'i kuygan tovuqday o'tdi, ayol o'zi bir matohdek asli bu dunyoda. Asarda bunga o'xshash tasvirlarniko'plab uchratish mumkin. Muallif ayol obraziga qo'llagan o'xshatishlari orqali Fotima va Farorag'atning opa-singillarida (jamiyat ayollariga) bu xatolar takror bo'lmasligi ayollar fikrini, dunyoqarashini o'zgartirish, umuman xulosa chiqarishlari uchun shunday achchiq va ayanchli yozadi. Axir "Millatning tarbiyachisi xotin-qizlardir" degan edi Farog'atning buvisi.

Onasining cheklovi bilan o'qish, dunyo ko'rish kabi orzularidan mahrum etilgan Farog'at ham qismatning achchiq sharobini ichib tugata olmadi. Bir tomondan bularning bariga erkaklarning ham aybi bordek. Chunki asar qahramonlarining erlari risoladagidek emas edi-da. Natijada qahramon ayollarga xos dilbarlik, nafislik va nozirklik sifatlaridan tobora uzoqlashib boradi: "Bozor ko'ngilni o'ldirar ekan.Fotimaning o'ziga sezilmagan bo'lsada, qattiq-qattiq gapira boshlagani shundan edi.Bora-bora gap-so'zlari dadillashib, muloyim, tortinchoq, yuvoshgina ayol o'rnini haqqini qo'ymaydigan, gap-so'zlari to'qmoqdek, o'tkirgina ayol egalladi." [1; 53] Shu tariqa Fotima oilada bor ma'suliyatni bo'yniga olgandi. "Haqqini qo'ymaydigan" Fotimaning nomuini toptashdi. Shunda ham kim aybdor? Albatta, yana ayol aybdor. Taqdirning qorong'u tunlari Fotimani juda qiynab qo'ygandi. Axir "Oilada erkak o'rnini yo'qotsa, ayol kimligini esdan chiqarib qo'yarkan".[1; 77] O'zini har yon urib ishlarkan oilasi

uchun qushdek tinim bilmagan ayol “ nomusga qolib” o‘zini kechirolmay o‘lmoqqa ham qaror qildi. Ammo shum taqdir ayolni shundog‘am og‘ir kasallik bilan qiynab, tongi otmagancha hayotdan olib ketdi.

Qismati takrorlanayotgan misli zanglagan zanjirda terilgan kalitlar kabi aks ettirilgan ayollar taqdirini o‘qib borarkansiz havo yetmay qoladi, bo‘g‘ilasiz. Tezroq tong otishini istab qoladi kishi. Afuski, qahramonlarning deyarli hech birining hayotida kitobxon istagan va kutgan tong otmaydi: Fotima og‘ir kasallik sabab yorug‘lik ko‘rmay dunyodan o‘tadi; Farida esa o‘zini o‘ldirishga ham urinadi ammo so‘ngida bolalari uchun taqdirga ko‘nib yashaydi; Munira va Farog‘at hayotida esa qisman tong shulalari ko‘rinadi.

XULOSA. Xullas, muallif asarda ayol obrazi, ularning taqdiri va his-tuyg‘ularini jamiyatdagi stereotiplar fonida mohirlik bilan ochib berar ekan, faqat va faqat jamiyatda va oilada ayol o‘rnini belgilash, uning sha‘nini ko‘tarmoq uchun undaydi, harakat qiladi. Inchunun ayol –millat onasi, kelajak avlod tabriyachisi! Asar voqealarining bari jamiyatga to‘g‘ridan to‘g‘ri ko‘zgu tutadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Axmedova R. Tongotar. –T.: Yangi asr avlodi, 2023.
2. Эшматова Ю. Истиклол даври ўзбек қиссачилигида аёл руҳиятининг бадиий талқини: Филол. фан. фалсафа. док. (PhD) дисс. автореф. –Тошкент, 2020. –137 б.
3. Yakubov I. Mustaqillik davri o‘zbek romanlari poetikasi: filol.fan d-ri...dis. – Toshkent, 2018. –298 b.
4. kizi Rustamova, G. B. (2025). TRANSFORMATIONAL ASPECTS INHERENT IN DENDRICAL IMAGES IN NEW UZBEK LITERATURE. Bulletin news in New Science Society, 2(6), 291-298.
5. Bakhronovna, G. R. (2023). The Paradigmatic Relationship of the Tree as Well as Water and Fire in Folklore. Central Asian Journal of Literature, Philosophy and Culture, 4(5), 237-242.

6.Rustamova, G., & Sharofova, G. (2024). USMON AZIM SHE'RIYATIDA KO'Z BILAN BOG 'LIQ SOMATIK OBRAZLAR DINAMIK POETIKASI. Solution of social problems in management and economy, 3(1), 43-46